

2 Sedem listov I

Druhá a tretia kapitola obsahujú jediné a doslovné listy Ježiša Krista, ktoré sa nám zachovali. V evanjeliách máme Ježišove kázne a podobenstvá, ale oni sú už upravené evanjelistami. V Zjavení máme doslovné listy, ktoré napísal svojej cirkvi. Skôr, než si rozoberieme každý zvlášť, pozrieme sa spolu na to, čo majú spoločné. Všimnime si najprv ako sú usporiadané, ako je Ježiš predstavený, aká je ich štruktúra, aké zaslúbenia sú v nich, aký zmysel majú pre nás.

Zemepisné rozloženie

Ján pochádzal z mesta Efez. Zaujímavé je poradie zborov. Ako prvý Efez, Smyrna, Pergamon, Tyatíra, Sardy, Filadelfia a Laodicea. Poradie je presne také, aké by dodržal poštár tej doby, keby mu bolo zverených týchto sedem listov, aby ich odovzdal. Postupnosť poradia súvisí s dejinami kresťanskej cirkvi.

Aký je význam týchto listov?

Každý z nich bol adresovaný niektorému zboru v Jánovej dobe v Malej Ázii, v dnešnom Turecku. Keď členovia zboru, do ktorého bol list adresovaný, čítali jeho obsah, uvedomili si, že je to skutočnosť, ktorá sa týka ich zboru.

a) list mal teda svoj doslovný význam pre daný zbor v konkrétnej situácii. Číslo sedem v Zjavení ukazuje na kvalitu, nie na hodnotu čísla. T. z., tieto listy nemajú význam len pre vtedajšiu dobu a ľudí. Okrem toho môžeme vidieť, že na konci každého listu máme napísané: Kto má uši, nech počuje ... To ukazuje, že sedem listov sa nevzťahuje len na sedem zborov, ale na každého, kto je ochotný počuť, čo Duch svätý hovorí pre všetkých, čo chcú počúvať.

b) poučenie z týchto listov si môže vziať každý človek. Nájdeme tam zaslúbenie, ktoré sa týka každého. Je uvedené slovami: ...tomu, kto zvíťazí. Listy sú pre každého kresťana. Každý môže prijať napomenutie, poučenie i povzbudenie z týchto listov.

c) Pretože tieto listy boli adresované vždycky určitým skupinám ľudí, budeme vidieť, že ak budeme dôsledne aplikovať Zjavenie - sedem listov sa vzťahuje aj na sedem období cirkvi.

Popis Ježiša

Každý list zo siedmich zborov sa začína popisom Ježiša. Medzi popisom Ježiša, ktorý v prvej kapitole a tým, čo sa o Ježišovi hovorí v kapitole 2. a 3. na začiatku, je veľmi úzka súvislosť. V listoch je vždy časť popisu Ježiša z 1. kap. A táto časť sa dotýka situácie daného zboru.

Efez – Ježiš Kristus sa prechádza medzi svietnikmi.

Smyrna - Ježiš Kristus, ktorý zomrel a ožil.

Pergamos - Ten, ktorý má ostrý meč na obe strany.

Tyatíra - Ten, ktorý má oči ako plameň ohňa a nohy ako rozžeravený kov.

Sardys - Ten, ktorý má sedem hviezd vo svojej ruke.

Filadelfia - Ten, ktorý má kľúč.

Laodicea - Ten, ktorý je verný a pravdivý svedok.

Efez stratil svoju prvú lásku a pre nich je Kristus predstavený ako nebeský Ženich, ktorý prichádza bližšie k efezskému zboru.

Pre **Sardy**, kde je prenasledovanie a ostali len tí najvernejší, sa predstavuje ako ten, ktorý ich drží vo svojej ruke a stará sa o to, aby mali všetko, čo potrebujú.

Pre **Filadelfiu**, ktorá musí prejsť určitými dverami príležitostí, je Ježiš predstavený ako ten, ktorý drží kľúč vo svojej ruke a otvára dvere.

Pre **Laodiceu**, ktorá je samolúba, sebestačná, spokojná, prichádza ako verný svedok, ktorý všetko vie a napriek tomu ju miluje. Predstavuje sa ako ten, ktorý klope na dvere srdca a nechce, aby niekto zahynul, ale aby boli všetci zachránení.

Štruktúra listov

Všetky listy majú rovnaké rozloženie, štruktúru. 1. opis Ježiša, 2. pochvala, 3. pokarhanie / napomenutie, 4. rada a zaslúbenie. Dôležité je všimnúť si, že po opise Ježiša prichádza pochvala, a až potom pokarhanie. Tiež je zaujímavé, že zo siedmich listov len dva majú pochvalu a nemajú žiadne napomenutie a dva majú iba napomenutie a žiadnu pochvalu.

Prvé tri listy majú najprv výzvu: Kto má uši nech počuje ...a potom prichádza zaslúbenie, zatiaľ čo ďalšie štyri majú najprv zaslúbenie a až potom výzvu: Kto má uši...

To nám ukazuje na niečo, čo v Zjavení bude veľmi dôležité, že sedmička sa delí na tri a štyri. Pri štúdiu trúbení si všimnime, že prvé štyri prídu spolu a ďalšie tri potom ako tri beda. Keď budeme študovať sedem pečatí, prvé štyri pôjdu spolu a budú tam jazdci, kone a tie ďalšie tri budú mať úplne iné obrazy. Rozdelenie sedmičky na 3 + 4 je pre nás pri výklade veľmi dôležité.

Poradie zaslúbení

Pán Boh oslovuje ľudí v špecifickej situácii, ktorí majú určité problémy. Im dáva aj určité zaslúbenia. Veľkým požehnaním pre nás bude nielen to, keď si všimneme každé zaslúbenie osobitne, ale hlavne vtedy, keď si ich všimneme všetky spolu. A tak nám tieto zaslúbenia hovoria, že to, čo hriech narušil, Ježiš chce opäť obnoviť.

1. zaslúbenie: *"dám ti jesť zo stromu života, ktorý je v raji"* - V Edene bolo najťažším dôsledkom hriechu to, že Adam s Evou nemali prístup k stromu života, ktorý bol v raji. Ale Ježiš Kristus to, čo hriech narušil obnoví. A preto to prvé zaslúbenie je: to, čo ste stratili, prístup k stromu života, skrze Krista bude obnovené.

2. zaslúbenie: V Edene konečným dôsledkom neposlušnosti bola smrť, večná smrť. V zaslúbení Smyrne je zrušenie tejto smrti.

3. zaslúbenie: V Edene bezprostredným dôsledkom hriechu bolo to, že Adam s Evou museli opustiť raj, už nemali ovocie z rajských stromov a Adam musel začať obrábať zem, pôdu, aby svoju potravu získaval. Tretiemu zboru je zaslúbené: *"ja ťa budem kŕmiť skrytou mannou"*.

4. zaslúbenie: Trvalým dôsledkom pádu do hriechu bolo to, že človek stratil panstvo nad svetom, ktorý mu Boh dal. A tak v zaslúbení Tyatíre sa hovorí, že toto panstvo bude obnovené. Prvé štyri zaslúbenia sa týkajú dôsledkov hriechu - najväčšieho, konečného, bezprostredného a trvalého. Všetky tieto následky hriechu on vylieči. Posledné tri zaslúbenia sa nebudú týkať dôsledkov hriechu, ale procesu obnovenia.

5. zaslúbenie: *"budeš sa prechádzať so mnou v bielom rúchu"*. Akým spôsobom človek získa to, čo stratil? Spravodlivosť. Nie tým, že bude na nej pracovať, že si ju zaslúži za svoje dobré skutky, ale spravodlivosť je dar Stvoriteľa. Biele rúcho, ktoré zaslubuje Kristus, je dar Boží.

6. zaslúbenie: Adam s Evou už po svojom páde do hriechu nemali miesto, kde by sa mohli stretávať s Pánom Bohom tvárou tvár. Preto zaslúbenie do Filadelfie zaslubuje nápravu tejto prednosti. A tak čítame: *"učiním ťa miestom v chráme svojho Boha"*. Keď sme odetí Kristovou spravodlivosťou, človek nájde svoje miesto vo svätyni. Miesto, kde sa bude môcť stretávať s Pánom Bohom. Miesto obnovenia.

7. zaslúbenie: Nielenže hriech narušil človeka, nielenže všetko bude obnovené, ale zaslúbenie do Laodicey ukazuje, že Pán Boh to, čo bolo zlé, obráti na dobré. Nielen všetko, čo človek stratil bude znovu získané, ale on pôjde ešte o krok ďalej. *"Budeš sedieť so mnou na mojom tróne"*. Pán Boh sa chce podeliť o svoj trón s tými, ktorí boli obnovení. To

posledné nám teda ukazuje na cieľ obnovy. Pán Boh nielen odstráni pliahu hriechu, ale výsledok bude na koniec ešte slávnejší ako začiatok.

Cesta, miesto a cieľ

Nie je náhoda, že úvodné videnie cyklu siedmich cirkví nás prenáša do priestoru svietnikov. Je to po zničení jeruzalemského chrámu v roku 70, keď svietnik padol za korisť rímskej armáde, o čom svedčí slávny reliéf Titovho oblúka v Ríme. Koniec jeruzalemského chrámu však neznamená koniec stretávania sa s Bohom. Svietnik je tu vtelený do siedmich cirkví, uprostred ktorých sa prechádza Ježiš Kristus. Boží ľud teda nie je ponechaný napospas dejinám. Boh je uprostred svojho ľudu prítomný tak reálne, ako bola *šekínáh* (Božia sláva) uprostred izraelského ľudu. „Budem chodiť uprostred vás,“ sľúbil *JHVH* Izraelu doby exodu (3 Moj 26,12) a Ježiš zopakoval tento sľub v dobe svojho odchodu: „Ja som s vami po všetky dni až do konca sveta.“ (Mat 28,20) Práve prítomnosť žiariacej *šekínáh* uvádza do chodu a vedie putovanie Božieho ľudu, keď vychádza z Egypta. Podobne aj prítomnosť Syna človeka zabezpečuje zdroj svetla svietnikom a upevňuje kroky ľudu.

Pesach

Po poslanstve o sobote tu teraz zaznieva aj celé poslanstvo Veľkej noci, a to silnou pripomienkou Ježišovej smrti a vzkriesenia (Zj 1,18), alebo tiež uistením o svojej sláve uprostred ľudu. Veľká noc je sviatok, ktorý v súpise sviatkov v knihe Leviticus (3 Moj 23, 4-14) nasleduje ihneď po zmienke o sobote. Je to prvý sviatok židovského kalendára. (2 Moj 12,2) Pripomienka Veľkej noci práve na tomto mieste nie je náhodná. Veľká noc pripomína odchod z Egypta a vznik Izraela. Je spätá najmä s mesiánskou nádejou. Obeť baránka pripomína *pesach*, prechod anjela nad židovskými domami pokropenými krvou baránka, a obnovuje v srdci Židov nádej na budúce vyslobodenie (2 Moj 12,7.13). Zákaz zlomiť kosti nesie v sebe poslanstvo vzkriesenia. Konzumácia *macót*, chleba, ktorý nemal čas vykvasiť, pripomína putovanie ľudu – kočovníka, ktorý je stále na pochode a v očakávaní zaslúbenej krajiny (2 Moj 12,11). Až do dnešných dní z generácie na generáciu vyjadruje liturgický spev *hagadach* v židovských rodinách – rovnako ako aj v Jeruzaleme – najhlbšiu túžbu Izraela: „Na budúci rok v Jeruzaleme“ (*lešanah habaa birušalajim*). Aj v kresťanskej tradícii opakuje liturgické úkony Pána svätá Večera (alebo *eucharistia*), ktorú ustanovil Ježiš počas svojej poslednej Veľkej večere a pripomína jeho zaslúbenie: „Amen, vravím vám, že už nikdy nebudem piť z plodu viniča, a to až do toho dňa, keď ho budem piť nový v Božom kráľovstve“ (Mar 14,25). Apoštol Pavol vysvetľuje: „Lebo kedykoľvek by ste jedli tento chlieb a pili tento kalich, zvestujete smrť Pánovu, až kým nepríde.“ (1 Kor 11,26)

Sedem cirkví

Napätie medzi budúcnosťou a prítomnosťou v skutočnosti vytvára podstatu prorockého videnia. To, čo prorok videl, sa týka zároveň toho, „čo je a čo sa potom bude diať“ (Zj 1,19). Tým je hneď na začiatku daný kľúč k výkladu listov siedmim cirkvám. Poslanstvo adresované historickým cirkvám Ázie, Jánovým súčasníkom, sa musí teda tiež čítať ako proroctvo týkajúce sa budúcej cirkvi počas vekov. Nasvedčuje tomu celý rad skutočností. Už priradením siedmich cirkví k siedmim hviezdám, ktoré Syn človeka drží vo svojej pravej ruke (Zj 1,16.20), vyzýva slovo z výšin k čítaniu, ktoré sa týka budúcnosti. V staroveku sa verilo, že hviezdy určujú osud ľudstva; preto sa vedy hviezdy tešili takej vážnosti. Najmä v Mezopotámii slúžili na predpovedanie budúcnosti. Autori Biblie si boli vedomí tejto viery, ako o tom svedčí otázka, ktorú Boh adresoval Jóbovi: „Zviažeš vari Plejady reťazami alebo uvoľniš povrazy Oriona? Vyvedieš azda v pravý čas hviezdy zverokruhu a určíš dráhu

Veľkého a Malého voza? Poznáš azda zákony nebies a určuješ ich vládu na zemi?“ (Jób 38,31-33)

Podľa tejto časti je zmienka o Bohu, ktorý vo svojich rukách drží hviezdy vyjadrením myšlienky, že Boh riadi chod ľudských dejín. Prorok Daniel zdôrazňovaním, že Boh je Bohom nebies, hovorí to isté Babylončanom, odchovaným na astrológii. V pozadí listu cirkvám, ktorých je súčasníkom, sa Ján zameriava na budúcu cirkev v priebehu dejín. Aj to, že cirkví je sedem – v Biblii symbolický počet – potvrdzuje tento výklad.

Od najstarších dôb malo totiž číslo 7 významnú symbolickú hodnotu. Práve tak pre Sumerov, Babylončanov a Kanaánčanov, ako aj pre starý Izrael bolo číslo 7 symbolické a predstavovalo myšlienku úplnosti a dokonalosti. Z 89 prípadov výskytu čísla 7 v Novej zmluve sa ich 56 nachádza v Zjavení. Hovorí sa o siedmich svietnikoch, siedmich hviezdach, siedmich pečatiach, siedmich duchoch, siedmich anjeloch, siedmich ranách, siedmich trúbeniach, siedmich vrchoch a pod. Dokonca celá štruktúra knihy Zjavenia je postavená na čísle 7.

Sedem cirkví, o ktorých Ján hovorí, by sa teda nemalo chápať len v doslovnom zmysle. Nemôžu byť adresované len maloázijským zborom, ktorých počet vysoko presahuje číslo 7. Medzi inými je v Novej zmluve zmienka o dvoch ďalších zboroch tohto regiónu (Kolosa a Hierapolis). Sedem cirkví teda predstavuje najmä cirkev v jej celku. Tento prorocký a symbolický význam je oddávna považovaný za najstarší. Nachádzame o ňom zmienku v manuskripte z 3. stor. po Kr. Navyše sa zdá, že refrén, ktorý pravidelne uzatvára každý z týchto listov, tento výklad potvrdzuje: „Kto má uši, nech počuje, čo Duch hovorí cirkvám“. Listy sú určené cirkvám a každý si z nich môže brať poučenie. Tento zámer je zvýraznený v prostrednom liste, ktorý obsahuje výraz „všetky cirkvi“. (Zj 2,23)

Týchto sedem cirkví bolo vybratých nielen preto, že tvoria časť okolia, ktoré je Jánovi blízke, ale najmä pre to, čo symbolicky predstavujú. Podrobný výklad prorockého posolstva z geografických reálií nie je v Izraeli novinkou. Prorok Micheáš postavil celé svoje videnie budúcnosti na základe pozorovania miest v Palestíne a ich mien. Rovnakým spôsobom inšpirovala zemepisná a strategická situácia na severe a juhu proroka Daniela, aby tlmočil svoje prorocké videnie. Dokonca ani chronologická postupnosť týchto cirkví sa nezdá byť náhodná. Bádania v oblasti starovekej geografie ukázali, že poradie zborov sleduje okružnú cestu, ktorá vnuká myšlienku postupnosti. Začiatok cesty je v Efeze, trasa prechádza postupne Smyrnou, Pergamom, Tyatírou, Sardami, Filadelfiou a končí sa v Laodiceji.

Prorok Ján teda sleduje od mesta k mestu zmeny v cirkvi – tej, o ktorej môže sám svedčiť – od jej počiatku až do konca. Na základe postupnosti tém sa v samotných listoch cirkvám odhaľuje prorocký pohľad, ktorý prechádza vekmi. List prvej cirkvi, efezskej, pripomína počiatok ľudskej histórie so zaslúbením zo záhrady Eden (Zj 2,7) a list poslednej cirkvi, laodicejskej, pripomína koniec ľudskej histórie so zaslúbením Božieho kráľovstva (Zj 3,21).

Od prvého po posledný list sa takisto postupne rozvíja myšlienka Ježišovho príchodu, ktorý sa čoraz viac približuje:

1. Efez: „...ktorý chodí medzi siedmimi zlatými svietnikmi.“ (2,1)

2. Smyrna: „...ktorý bol mŕtvy a ožil.“ (2,8)

3. Pergamon: „Kajaj sa teda! Inak čoskoro prídem za tebou a budem bojovať proti nim.“ (2,16)

4. Tyatíra: „Len sa pridajte toho, čo máte, až kým neprídem.“ (2,25)

5. Sardy: „Ak však nebudeš bdieť, prídem ako zlodej.“ (3,3)

6. Filadelfia: „Čoskoro prídem!“ (3,11)

7. Laodicea: „Stojím pri dverách.“ (3,20)

Je však potrebné ponoriť sa do týchto listov a čítať ich jeden po druhom, aby sme zvnútra ešte lepšie sledovali ich prorocký zámer. Nie je to ľahostajný pohľad venovaný kresťanskej

inštitúcii. Videnie si pozorne všíma krízy, ktoré cirkvou otriasajú a od búrky k búrke odhaľujú pozadie zložitej a znepokojujúcej histórie.

Maloázijské cirkvi dostali posolstvo, ktoré bolo adresované im a v priebehu vekov všetkým tým, ktorí čítali Zjavenie a brali si z neho zvláštne poučenia.

Efez

Prvá etapa cesty nás privádza z ostrova Patmos do Efezu, pravdepodobne najdôležitejšieho prístavu svojej doby. Prvé, čo vidíme už od mora sú jeho svetlá. Nie náhodou bol vybratý Efez, aby predstavil prvotnú cirkev, nositeľku prvého svetla. Dôraz tohto listu je položený práve na myšlienku „prvého v poradí“. Tak ako kedysi, Daniel začal prorocký cyklus svojou dobou a identifikoval prvé kráľovstvo - Babylon, s dobou záhrady Eden, aj Ján začína prorocký cyklus svojou dobou, ktorú taktiež spája so záhradou Eden: „Tomu, kto zvíťazí, dám jesť zo stromu života, ktorý je v Božom raji.“ (Zj 2,7)

Je to skutočne obdobie prvej lásky. Efez znamená v gréčtine „žiadúci“. Nadšenie je ešte horúce a spomienky čerstvé. Je to cirkev, ktorá poznala dobu apoštolov a práve dostala úlohu, úplne oprávnené, udržiavať pochodeň. Je to tiež cirkev prvých obrátených pohanov. Nový kresťan, ktorý prichádza zďaleka, si musí dávať pozor na pýchu a rozpomenúť sa, odkiaľ „vypadol“ (2,5). To je tiež výstraha apoštola Pavla Rimanom (11,18). Pre kresťanov z Efezu, pamätného miesta kultu bohyně Artemidy, slávnej „Diany efezskej“ (Sk 19,28), je táto výzva, na prvý pohľad bezvýznamná, zvlášť preplnená významom. Efezania boli známi svojou poverčivosťou a najvýznamnejší bol ich obchod s amuletmi. Tamojšia nemoralnosť a zločinnosť rozplakali filozofa Hérakleita (576 – 480 pr. Kr.), čo mu vynieslo prezývku „plačúci filozof“. Je to cirkev úplného začiatku kresťanskej éry (približne 31 – 100).

No táto cirkev, aj keď tak blízko zdroja, je ohrozovaná poblúdením. Už zmienka o tom, že ten, „ktorý drží sedem hviezd“ (Zj 2,1), sa prechádza medzi siedmimi zlatými svietnikmi, prezrádza jeho nepokoj. Je to nepokoj niekoho, kto si robí starosti. Prvej cirkvi sa vyčíta, že jej oheň netrval dlhšie ako plameň sviečky: „Opustil si svoju prvú lásku.“ (2,4) Z toho vyplýva naliehavá výzva k pokániu: „Kajaj sa a čiň prvotné skutky.“ (Zj 2,5) Odporúčenie vychádza z upozornenia: „Spomeň si... ináč prídem za tebou a pohnem tvoj svietnik z jeho miesta.“ (Zj 2,5). „Ak sa nebudeš kajat“, bude svetlo zverené niekomu inému, opakuje proroctvo. Nič teda nie je definitívne. Dokonca aj prvotná cirkev, akokoľvek bola čistá, mohla stratiť svoje svetlo. Ani to, že cirkev založil Boh a že prvé kroky robila po jeho boku, nezaručuje jej budúce konanie. Cirkev sa môže vždy potknúť. Môže dokonca padnúť a nakoniec vidieť, ako jej je odobraté zverené poslanie. Riziko poblúdenia a odpadnutia visí stále vo vzduchu, pretože cirkev nie je Boh. Nestačí teda byť jej členmi, aby sme si boli istí svojím spasením, ani v cirkvi nie je spása zaručená.

A predsa, list nezostáva pri tomto varovnom hodnotení. Aj cez svoje prvé nesprávne kroky si cirkev uchováva náročnosť a priamosť. „Nenávidí skutky mikulášencov (nikolaitov)“ (Zj 2,6) a táto nenávisť je o to cnostnejšia, že je v súlade s tým, čo voči ním pociťuje Boh, ktorý ich „rovnako nenávidí“.

Zlo, ktoré ohrozuje prvé kresťanské spoločenstvo, nesie črty mikulášencov. Ide tu o učeníkov Mikuláša, ktorého meno kniha Skutky apoštolov (6,5) zaznamenala ako meno prozelytu z Antiochie, jedného zo susedných zborov. Nevie sa presne, či sa Mikuláš stal bludárom alebo ho jeho učeníci nesprávne pochopili. Nech to však bolo akokoľvek, vďaka svedectvu cirkevných otcov dnes vieme, že mikulášenci sa vyznačovali neviazaným životom. Nesprávne pochopenie Pavlovho učenia o zákone a milosti ich viedlo k odmietnutiu všetkých požiadaviek zákona. Keďže milosť oslobodzuje od zákona, verili, že kresťan má slobodu oddať sa svojim pozemským vášňam.

Tento argument bol o to presvedčivejší, že bol podoprený dualistickou filozofiou, podľa ktorej je telo hmotného a zlého pôvodu, čím sa vymyká kategóriám ducha. So svojím telom si môžeme robiť čo chceme. Iba duch je dôležitý. V dialektike milosť - zákon tento spôsob myslenia predpokladá, že telom – oblasťou zákona – sa opovrhuje, zatiaľ čo duša – oblasť milosti – je velebená.

Ak dôverujeme prorockému svedectvu tohto listu, potom sa prvý kvas odpadlícva týkal zákona a antropológie. Zákon sa odmieta kvôli milosti a telo kvôli duchu. Prví kresťania odolali tomuto dualistickému pokušeniu. Boh ich za to chváli, pretože odmietnuť zákon znamená odmietnuť Boha, ktorý sa zjavuje a vteľuje v etických rozhodnutiach bytia. Odmietnuť telo znamená odmietnuť Boha stvorenia a života.

Smyrna

Druhá etapa nás privádza do Smyrny, mesta vzdialeného asi päťdesiat kilometrov od Efezu. Veľké obchodné mesto oslňovalo svojou krásou a bohatstvom a stalo sa známym svojou širokou ulicou, celou dláždenou zlatom. Patrílo k jedným z mála miest antiky, ktoré boli starostlivo naplánované a úplne zrekonštruované. Bolo založené Grékmi v roku 1000 pr. Kr., zničené Lýdijcami v roku 600 pr. Kr. a nakoniec úplne zmizlo z mapy. O štyri storočia neskôr ho znovu vzkriesil Lysimachos, jeden z generálov Alexandra Veľkého. Na zázrak jeho obnovenia sa ešte stále pamätá. Nie náhodou je dôraz listu do Smyrny položený na smrť a vzkriesenie. Autor tohto listu sa predstavuje ako ten, ktorý prešiel zo smrti do života (Zj 2,8). Adresáti listu sú vydaní na smrť, ale je im dané zaslúbenie, že znovu nadobudnú život (Zj 2,10.11). Meno Smyrna, odvodené od slova „myrha“, od živice používanej na balzamovanie mŕtvych, pripomína okolnosti pohrebu.

Na druhej strane, list v pozadí narážky na pôvod mesta Smyrna pripomína tiež prevratné časy kresťanských mučeníkov, ktorí boli prenasledovaní a väznení, ale zostávali verní až do smrti. K zemi ich však nezráža iba väzenie a smrť. Nič ich aj bieda a chudoba. Kresťanstvo ešte nedosiahlo stav bohatstva, ktorý neskôr vystaví na obdiv ako znamenie svojej slávy a božskej priazne. Je to doba neúspechu, keď byť kresťanom neznamená automaticky požehnanie a úspech. Prví kresťania, väčšinou pôvodom z najnižších tried, často obeť plienenia pohanskej luzy, vyzerali v bohatom meste Smyrna veľmi úboho. Boli ohrozovaní na všetkých frontoch, zvonku aj zvnútra.

Je to doba prenasledovania (100 – 313 po Kr.). Zo strany pohanov bola dobrá každá zámienka. Kvôli obradu svätej Večere, ktorá sa slávila prijímaním toho, čo predstavovalo Ježišovo telo a krv, ich podozrievali z kanibalizmu. Pre agapé, sviatky, ktoré oslavovali bratskú lásku, ich podozrievali z oddávania sa neviazaným orgiám. Vyčítali im ateizmus, pretože uctievali neviditeľného Boha. Štát im nedôveroval a spochybňoval ich politickú lojálnosť, pretože odmietali nazývať cisára svojím Pánom. Dokonca sa povrávalo, že predpovedali koniec sveta ohňom. Obviňovali ich teda z podpaľačstva a sám Nero nemeškal zneužiť tieto ľudské reči. Ako praví vydedenci mali kresťania všetky predpoklady na to, aby sa stali predmetom pohrdania a nenávisti, o to viac, že ich prirovnávali k Židom, ktorých náboženstvo bolo nepopulárne a nenávidené.

Zo strany Židov nebola situácia omnoho lepšia. Nepozerali sa vždy priaznivo na týchto horlivcov vyznávajúcich Mesiáša, ktorý podľa nich už prišiel. Niektorí Židia horlivo prenasledovali novú sektu. Príkladom je Saul z Tarzu, ktorý sa stal apoštolom Pavlom. Bola to doba, keď sa kresťania ešte cítili byť bližšie k Židom ako k pohanom. Kresťania tej doby boli mučení a obmedzovaní všetkými možnými spôsobmi: pohania ich vrhali do väzenia a hádzali ako potravu levom a Židia ich krivo obviňovali.

Prenasledovanie silnie najmä v období vlády Diokleciána, ktoré historici nazývajú „éra mučeníkov“. Ediktom v roku 303 cisár nariadil, „aby kresťanské spoločenstvo bolo

rozpustené, ich kostoly zničené a biblické rukopisy spálené“. Veľký počet kresťanov zaplatil za svoju vernosť životom. Mnohí boli donútení stať sa otrokmi. Z tohto obdobia sa zachovali mená mučeníkov, ktorí sa stali najuctievanejšími svätými v cirkvi. Dôstojník Sebastián, ktorý bol pripútaný k stromu a zomrel prebodnutý stovkami šípov, svätá Cecília, patrónka sakrálnych hudby, svätá Anežka, ktorá skonala v plameňoch hranice. Posledné z týchto veľkých prenasledovaní sa skončilo v roku 311 a v roku 313 cisár Konštantín verejne vydal edikt, ktorým dával kresťanom právo znovu zorganizovať svoje zbory a úplne slobodne prežívať svoje náboženstvo.

Je zaujímavé všimnúť si, že toto zúrivé prenasledovanie trvalo desať rokov, presne tak dlho, ako je to predpovedané v liste do Smyrny (Zj 2,10), ak použijeme pravidlo prorockého výpočtu času (jeden deň = jeden rok).

Jazyk je však symbolický. V biblickej a židovskej tradícii sa číslo desať v duchovnom zmysle často používa na vyjadrenie myšlienky skúšky. Spomeňme Daniela, ktorý bol prinútený k desaťdňovej skúške (Dan 1,14.15). Táto symbolika bola zachovaná aj v židovskom kalendári. Desať dní oddeľuje *roš haššánáh*, slávnosť trúbenia, od *kippúr*, dňa zmierenia – pre Židov obdobie skúšky a prípravy v očakávaní veľkého sviatku zmierenia. Pritom však nejde len o skúšku. Už samotné slovo prináša nádej. Oznamuje čosi iné na obzore, a dokonca predpokladá odmenu. Neúspech a smrť teda nebudú mať posledné slovo. Koruna víťaza (*stefanos*) je vyhradená mučeníkom viery (Zj 2,10).

Hovorí sa o tom len tak mimochodom, akoby šlo o ironický úsmev. Hoci sú porazení mečom gladiátorov, predsa dostávajú korunu víťaza. Sú mŕtvi, a predsa majú „korunu života“ – obraz, často zachytený na náhrobných pamätníkoch grécko-latinskej antiky, zobrazujúci víťazstvo nad smrťou. Nasledujúci verš upresňuje a vysvetľuje, že „druhá smrť im neuškodí“ (Zj 2,11). Z celej Biblie sa tento výraz vyskytuje len v Zjavení. Na všetkých týchto miestach označuje „druhá smrť“ definitívnu smrť bezbožníka bez nádeje na vzkriesenie. Zjavenie 20,6 osvetľuje tento výrok, keď hovorí o dvojitom vzkriesení. Prvé vzkriesenie sa týka spravodlivých pri príchode Ježiša Krista, druhé bezbožných. Iba prvé vzkriesenie vedie k večnému životu. To druhé, naopak, sa končí večnou smrťou. Inými slovami, všetci prežijú prvú smrť, ale iba bezbožní zahynú druhou smrťou.

Zaslúbiť mučeníkom zo Smyrny, že neutrpia druhú smrť teda znamená zasľúbiť im nádej skutočného vzkriesenia, toho jediného, ktoré vyústí do večného života.

Pergamos

Cesta pokračuje na sever, asi tridsaťpäť kilometrov od Smyrny. Ďalšie mesto – nádherné a majestátne – sa týči na kopci a naozaj si zasluhuje svoje meno Pergamos, čo znamená „citadela“ a „slávne mesto“. Hoci sa nachádzalo bokom od veľkých križovatiek obchodnej dopravy, predsa bolo považované za ázijské veľkomesto. Grécky geograf Strabón (58 pr. Kr. – 25 po Kr.) ho nazýva „preslávené mesto“ a rímsky historik Plinius (23 – 79 po Kr.) ho považuje za „najslávnejšie ázijské mesto“. To preto, že Pergamos pridáva k svojej povesti politického centra po období štyroch storočí ešte významné meno v oblasti kultúry a náboženstva. Práve tu sa vyrábal pergamen, ktorého názov je odvodený od mena Pergamos. Knižnica v Pergame s 200 000 zvitkami pergamenu súperila vo svojej dobe s alexandrijskou knižnicou. Mesto bolo tiež preslávené svojím náboženským životom. Jeho nemocnice a chrám Asklépia - boha uzdravenia, priťahovali každoročne tisíce pútnikov zo všetkých kútov sveta, ako o tom svedčí nesmierna rozmanitosť mincí, ktoré tu objavili archeologické výpravy.

Mesto Pergamos odráža situáciu tretieho obdobia cirkvi v dejinách. Oproti predchádzajúcim cirkvám sa vyznačuje úspechom a slávou. Kresťanstvo v tej dobe už nie je opovrhované náboženstvo. Doba mučeníkov sa pominula. Hovorí sa o nej ako o dobe minulej,

o „dňoch Antipa“, toho „verného svedka, ktorého zabili“ (Zj 2,13). Doba je naopak v znamení usídlenia a prosperity (od 4. – 5. stor. po Kr.).

Ale sláva Pergamu nebola dosiahnutá bez strát. List vypovedá o praktikách pripomínajúcich konanie Bileáma, pohanského proroka v službách moabského kráľa, ktorý zviadol celý izraelský ľud k synkretizmu. Bileám, ktorého meno znamená „pustošiteľ ľudu“, pochopil, že najlepšou metódou „pustošenia“ a neutralizovania vyvoleného ľudu je kompromis. Vnesenie cudzorodých prvkov do Izraela ohrozilo samotnú existenciu Božieho svedka účinnejšie, ako prenasledovanie a smrť. Kompromis so zlom sa ukázal nebezpečnejší, ako úplná nepravosť. Je ľahké rozpoznať nepriateľa, kým zostáva pred dvermi. Len čo však prenikne do našich radov, stáva sa situácia natoľko chúlостivá, že je nemožné ho rozpoznať. V tom je jeden z charakteristických rysov tejto cirkvi. Prvýkrát sa miesi pohanstvo a omyl s pravdou. Zaznamenávame tu určitý vývoj od doby Efezu. Prvotná cirkev bola pochválená za svoju nenávisť voči mikulášencom. Teraz sú mikulášenci medzi nimi. „Aj ty máš takých, čo sa pridávajú učenia mikulášencov“ (Zj 2,15). S dielom Bileáma, „pustošiteľa ľudu“, sa spája dielo mikulášencov, ktorých meno znamená „dobyvateľ ľudu“. V týchto dvoch menách zaznieva rovnaká predtucha.

Dejiny dokazujú, že to bola doba kompromisov. Cirkev, aby upevnila svoje politické základy, stala sa prispôsobivou a otvorenou, dokonca sa zjednotila s politickou mocou. Cisárske dekréty, ktoré boli v tom období vydané, odrážajú tohto ducha a novú tendenciu cirkvi. Jeden príklad z mnohých ďalších: sobotný odpočinok, deň, ktorý prikázal svätiteľ izraelský Boh a ktorý zachovávali prví kresťania, bol nahradený nedeľným odpočinkom Rimanov, dňom slnka. Zreteľne to vyplýva z Konštantínovho dekrétu vydaného na Laodicejskom koncile: „Nech sa kresťania nesprávajú ako Židia, ktorí v deň šabatu (= sobota) nepracujú. Nech všetci mladí, obyvatelia miest a všetky cechy prestanú pracovať vo velebný deň slnka (= v nedeľu)“ (Kánon 29 Laodicejského koncilu).

Túto kompromisnú črtu zaznamenal už prorok Daniel, a to dvakrát – vo videní sochy a štyroch zvierat. Vo videní sochy (Dan 2) bola cirkev predstavená hlinou, symbolom duchovnej a náboženskej dimenzie, zmiešanou so železom, symbolom ľudskej a politickej moci. Vo videní štyroch zvierat sa objavuje vo forme rohu, symbolu politickej moci, a s ľudskou tvárou, symbolom duchovnej dimenzie.

Rozpoznávame tu rovnakú kritiku, vyjadrenú vo výzve k pokániu, ako v liste do Smyrny. Dvojsečný ostrý meč, ktorý vychádza z úst Syna Človeka (Zj 2,16), predstavuje Božie slovo, ktoré rozsudzuje a oddeľuje omyl od pravdy. Zaslúbenie, ktoré je odmenou víťazstva – „skrytá manna“ a „biely kamienok“ (Zj 2,17) – odráža rovnakú myšlienku. Pripomienka manny je spojená so spomienkou na odchod z Egypta, no v perspektíve zaslúbenej krajiny. Tento chlieb zoslaný od Boha, ktorý padal z neba, sa stáva znamením nádeje.

Tento odkaz, na biely kamienok, je inšpirovaný grécko-rímskym súdnym pojednávaním, pri ktorom sa používali kamene. Biela a čierne kamienky používali doboví porotcovia na oznámenie rozsudku. Biela označovala zbavenie viny a čierna odsúdenie. Obdržať biely kamienok sa teda rovná vyhláseniu o spáse. Čo sa týka „nového mena“, ktoré udeľuje Boh, je znamením nového stvorenia zhora a znamením nastúpenia novej cesty. Práve tak sa z Abrahama stal Abrahám, ktorého meno znamenalo zaslúbenie početného národa. Jákob sa zmenil na Izraela – zápasníka s Bohom, ako predzvesť nového osudu, ktorý ho čakal. Dokonca aj mestá môžu prejsť touto premenou. Jeruzalem dostáva nové meno „Večný, naša spravodlivosť“, ako záruku večnej prítomnosti Boha uprostred svojho ľudu. Rovnakým spôsobom dostávajú verní z Pergamu „nové meno“, ktoré je nad akékoľvek ľudské chápanie. Je to meno, „ktoré nepozná nik“ (Zj 2,17).

Nakoniec je to vysvetlenie, ktoré je podané v ďalšom liste: „Toho, kto zvíťazí, ...napíšem naň meno svojho Boha i meno mesta svojho Boha – nového Jeruzalema, – ...i moje nové

meno“ (Zj 3,12). Toto „nové meno“ nie je teda menšie než meno samotného Boha, „moje nové meno“, ktoré sa zamieňa s menom „nového Jeruzalema, ktorý zostupuje z neba“ (Zj 3,12). V samotnom strede knihy Zjavenie nachádzame tú istú rovnicu. Bohom vyvolení, obyvatelia nového Jeruzalema, počtom 144 000, dostanú tiež meno, ktoré je totožné s Božím menom (Zj 14,1; porov. 22,4).

Na začiatku listu boli verní priekopníci označení ako tí, ktorí sa držali Božieho mena (Zj 2,13). Teraz, na konci listu, sú zachránení z Pergamu odmenení obdržaním Božieho mena. Boží ľud je povolaný, aby sa stal pre druhých viditeľným znamením neviditeľného Boha. Tejto požiadavke zodpovedá meno Antipas, ktoré znamená „predstaviteľ otca“. Poslanie syna spočíva v nesení mena otca a v jeho predstavovaní za jeho neprítomnosti. Už teda rozumieme, prečo je toto meno známe len tým, ktorí ho dostávajú. Ak teda vyvolení z Pergamu sú jediní, ktorí poznajú Božie meno zapísané na bielom kamienku, je to práve vďaka ich osobnému vzťahu s Bohom. Táto podmienka prezrádza povahu týchto vyvolených: sú skrytí medzi všetkými ostatnými.

V pergamonskej dobe začína viditeľná cirkev strácať svoju identitu a svoje poslanie nositeľky Božieho mena.